

УДК 37.013:971(=1-81)

ХАРАКТЕРИСТИКА ТРАДИЦІЙНОЇ ОСВІТИ КОРИННИХ НАРОДІВ КАНАДИ

Запотічна М.І.

Національний університет «Львівська політехніка»

У статті розглядається проблема дослідження характерних особливостей традиційної освіти корінних народів Канади. Здійснено аналіз науково-педагогічної літератури, що висвітлює окремі аспекти досліджуваної проблеми, а також подано характеристику концепції традиційної освіти корінних мешканців досліджуваної країни.

Ключові слова: Канада, корінні народи, освіта, традиційна освіта, навчання і виховання.

Постановка проблеми. Канада є полікультурною країною, особливе культурне середовище якої утворилося внаслідок взаємодії різноманітних етносів та міжкультурних зв'язків різних націй та народів, які співіснують між собою упродовж років та доповнюють одне одного, утворюючи унікальний і неповторний феномен канадської нації. Особливе місце в дослідженні культурної та освітньої спадщини цієї країни посідають корінні народи, що упродовж своєї багатовікової історії накопичували досвід у галузі на-

вчання і виховання молодого покоління, в основу якого покладено їхній світогляд, світосприйняття, система морально-етичних цінностей, релігія та вірування.

Дослідження періоду розвитку традиційної педагогіки корінних жителів ускладнюється, з одного боку, відсутністю автентичних письмових джерел та літературних пам'яток цієї епохи. Причиною цього є, на нашу думку, головна особливість розвитку культури корінних жителів континенту – усні традиції передачі знань.

У зв'язку з цим, важливе значення у суспільстві корінного населення займала усна народна творчість – перекази розповідей, легенд, повчальних історій, міфів тощо.

З іншого боку, існування великої кількості племен, що проживали на території усїєї Канади, зумовив диверсифікацію їхніх культурних, соціальних, політичних, мовних особливостей. Не зважаючи на це, ґрунтовний аналіз історико-педагогічних джерел цього періоду дозволить виокремити певні спільні риси та закономірності розвитку освіти Канади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Освіта Канади, її різновиди (формальна, неформальна, інформальна), історія її розвитку, різні її рівні досліджуються вітчизняними та зарубіжними науковцями: Т. Кучай, Дж. Едвардз (J. Edwards), Н. Френсіс (N. Francis), Дж. Рейне (J. Reyhner) (шкільна освіта Канади); О. Барабаш, Н. Мукан, М. Лещенко (неперервна освіта); О. Огієнко, К. Воядж (C. Voyageur), Б. Келліу (B. Calliou) (полікультурна освіта Канади); Ю. Шийка, С. Шепсон (S. Shapson), В. О'Дойлі (V. O'Doyley), К. Хілтенстем (K. Hultenstam), Л. Олбер (L. Olber) (білінгвальна освіта).

Освіту корінного населення Канади вивчали С. Андерсен (C. Andersen, A. Johns), Дж. Куммінс (J. Cummins), Й. Хеберт (Y. Hebert), Д. МакКаскілл (D. McCaskill), Х. Рехем (H. Raham), Дж. Фрісен (J. Friesen), В. Фрісен (V. Friesen), Дж. Ламбе (J. Lambe). Важливий внесок в дослідження історії її розвитку зробили канадські вчені Дж. Фрізен, В. Фрізен (J. Friesen), Е. Ніган (E. Neegan), В. Кіркнес (V. Kirkness) та багато інших. Вітчизняні науковці ще не вивчали проблеми освіти корінних народів Канади.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні Канада володіє розвинутою системою освіти, що відповідає як міжнародним тенденціям освітньої галузі, потребам канадського суспільства, так і запитам своїх громадян. Для розуміння специфіки її функціонування на початку XXI ст., важливо дослідити специфіку її становлення та розвитку. Оскільки корінні народи Канади мають багатий освітній досвід, то автором зроблено спробу дослідити його специфіку.

Мета статті. Мета статті полягає у дослідженні характерних особливостей традиційної освіти корінних народів Канади. Автором визначено такі завдання: виконати аналіз науково-педагогічної літератури, що висвітлює окремі аспекти досліджуваної проблеми, а також подати характеристику концепції традиційної освіти корінних мешканців досліджуваної країни.

Виклад основного матеріалу. Освітня та культурна спадщина корінних народів Канади є багатою, хоча варто зауважити, що до її вивчення науковці почали звертатися не так давно. У той час як традиційний світгляд у суспільствах корінних народів Канади існував упродовж тисячоліть, концепція традиційних знань корінного населення була виокремлена західними вченими лише на початку 80-х рр. XX ст. Актуалізація інтересу пов'язана із необхідністю документування традиційних знань, збереженням культурної спадщини з метою передачі її наступним поколінням, а також пошуку можливостей щодо

застосування окремих знань у сучасному глобальному середовищі. Захист традиційних знань корінних народів можна прослідкувати в поставах Світової організації із захисту прав інтелектуальної власності (англ. World Intellectual Property Organization), Організації Об'єднаних Націй (the United Nations), Світової організації торгівлі (World Trade Organization) тощо [12].

Дослідженням теоретичних концепцій традиційних знань корінних жителів Канади займалися не лише організації, але й окремі науковці, серед яких представники індіанського походження, а саме М. Батіст (M. Battiste) [5], Г. Лікерс (H. Lickers) [10], Д. МакГрегор (D. McGregor) [11].

Розглядаючи теоретичні засади традиційного знання, дослідники виділяють певні його особливості. На думку Д. Лікерса, традиційне знання корінних жителів Канади базується на принципах поваги до землі як до матері; співпраці, яка допомагає вижити; сили, що несе в собі знання, якщо ним діляться; існування духовного світу поряд із матеріальним; відповідальності як найкращої практики; взаємопов'язаності усіх елементів живої та неживої природи тощо [10]. Дослідник також виділяє такі характеристики традиційного знання корінних жителів: традиційне знання є динамічним і специфічним для певної місцевості; необхідними умовами передачі традиційних знань є повага, рівність та довіра; будь-які зміни навколишнього середовища впливають на інших, зокрема на людину, сім'ю, суспільство, націю та духовний світ [10].

Традиційні знання корінних жителів північноамериканського континенту є цінним надбанням в усіх сферах суспільного життя: і у використанні природних ресурсів, поводженні з тваринами, у медичному застосуванні рослин, навичками виживання у певних кліматичних умовах. Однак, особливий інтерес представляє дослідження унікальності освітньо-виховної діяльності у системі традиційних знань корінних жителів Канади.

Період традиційної освіти корінних жителів Північноамериканського континенту бере початок від найдавніших часів і триває до приходу європейських переселенців у XVII ст. На сьогоднішній день не існує достовірних історичних відомостей щодо часу появи перших індіанців на території Канади. Більшість археологів вважають, що корінні народи прийшли сюди понад 20 000 років тому з Азії, коли більшість території Північної Америки була вкрита льодовиками [16]. Під час льодовикового періоду, коли у результаті замерзання води рівень світового океану значно знизився, оголилась частина суші між Сибіром та Аляскою. На думку археологів, саме через цю частину суходолу мігрувало населення з Азії, яке вело кочовий спосіб життя і слідувало за стадами мамонтів. Процес міграції тривав роками і різні племена поступово розселялися по території усього Північноамериканського континенту. Поступово вони розвинули власну самобутню культуру, традиції та мову. Найдавніші знахідки проживання корінних народів на території Канади знайдені на території Юкон і, на думку більшості дослідників, датовані 12000 років тому [6].

Не зважаючи на те, що не існує достовірних письмових відомостей щодо чисельності корінного населення на території Канади, історики

припускають, що коли на континент прибули перші переселенці з Європи, на території Канади проживало близько 250000 корінних жителів, а їхні мови були настільки різноманітними, що належали до 12 різних лінгвістичних груп, кожна з яких мала декілька діалектів [16], [6]. Усі племена мали налагоджені торгівельні відносини, власну релігію, закони, суспільно-політичний лад, уряд, політико-економічну систему тощо. Рід занять корінних жителів, специфіку їхнього побуту та соціальної організації у більшості випадків визначали природно-кліматичні умови їхнього проживання. Регіональні особливості значно вплинули на різноманіття побуту корінних жителів, зокрема племена відрізнялись предметами одягу, специфікою будівництва житла, звичаями, традиціями та витворами мистецтва [2]. Особливе місце у культурі корінних жителів відігравала і система освіти й виховання, в основу якої було покладено історичні традиції, і яка сформувалась задовго до прибуття переселенців з Європейського континенту.

Виховання зумовлене як біологічною, так і соціальною сутністю людини, а до провідних причин його виникнення відносять: інстинкт збереження роду в батьків, інстинкт наслідування дій батьків у дітей, свідоме прагнення до передачі трудових навичок наступним поколінням тощо [3, с. 9]. «Роздуми над тим, як виховати людину, як сформувати в неї такі якості як чесність і правдивість, сміливість, кмітливість, витривалість і спритність, наполегливість і працьовитість, доброта і щирість здавна постають перед батьками, спонукають до виховних впливів на дитину» [3, с. 9]. Відповідно корінні народи Канади вважали, що увесь зовнішній світ та суспільство було навчальною аудиторією, його члени виступали у ролі вчителів, а кожен дорослий відповідав за достойне виховання окремої дитини. В основу навчання виховання було покладено релігію, віру у Великого духа, що проявлялась у повсякденних відносинах людей і навчанні (ділитись усім, що маєш, любити та поважати одне одного, допомагати при необхідності, а також жити у гармонії з природою).

Дослідження періоду традиційної освіти корінних жителів Канади дозволило встановити той факт, що навчально-виховна діяльність базувалась на їхньому традиційному світогляді, в основі якого – чотиристороннє бачення світу. У більшості культур корінних жителів Північної Америки таке світобачення відображалось у вигляді священного кола (англ. medicine wheel), поділеного на чотири рівномірні сегменти (число чотири для більшості корінних жителів є магічним), які означали чотири основні аспекти існування людини (духовний, емоційний, фізичний, ментальний); чотири періоди розвитку людини (діти, молодь, дорослі, літні люди); чотири сторони світу (північ, схід, південь, захід), чотири пори року (зима, весна, літо, осінь) тощо. Оскільки священне коло – це модель світобачення корінних народів Північноамериканського континенту, сегменти всередині кола мали багатогранну парадигму і могли означати кольори, назви тварин, рослин тощо [8].

Отже, концепція традиційної освіти корінних народів Канади була заснована на єдності чоти-

рьох аспектів розвитку людини – духовного, емоційного, фізичного і ментального, кожен з яких мав рівноцінне значення. Підтримання балансу між цими вищезазначеними чотирма аспектами означало повноцінний розвиток людини. Коли ж баланс порушувався, наприклад, у сфері фізичного здоров'я (коли людина захворіла), це, своєю чергою, впливало на інші аспекти її розвитку: ментальний – вона не могла швидко й правильно приймати рішення, емоційний – могла по-іншому реагувати на певні події, духовний – відчувала більшу/меншу прив'язаність до духовного світу [8]. Відповідно, концепція традиційної освіти передбачала апелювання одночасно до цих чотирьох аспектів діяльності людини, які ефективно інтегрувалися у повсякденне життя на кожному етапі розвитку індивіда. Освоєння знань передбачає розуміння цілісного підходу до навчання, основою якого є розгляд дитини як цілісної особистості, в дійсності якої існують численні фактори, що взаємопов'язані між собою і впливають на повноцінний розвиток будь-якої дитини [8].

У зв'язку з цим, не існує єдиного абсолютного знання чи єдиної кінцевої мети освіти. Освіта, навчання та виховання розглядаються як неперервний процес, що починається від народження дитини і триває впродовж усього життя. Навчання охоплює критичне мислення та освоєння знань на ментальному, фізичному, духовному та емоційному рівнях із готовністю до помилок та їх виправлення. Навчання орієнтоване на процес, а не на продукт навчальної діяльності. Навчання розглядається як постійне самовдосконалення [15].

Як відомо, будь-яка організована діяльність людей у суспільстві, в тому числі навчально-виховна діяльність, базується на низці педагогічних принципів, у яких відображені усталені й перевірені практикою суспільні орієнтири, закономірні зв'язки, соціальний досвід народу тощо. Як зауважує О. Волошин, «принципи виховання – вагомим положенням, які відображають загальні закономірності процесу виховання і визначають впливи до змісту, організації і методів виховного впливу. Вони є узагальненою системою вимог, що охоплюють усі аспекти виховного процесу, відображають результати виховної роботи» [1, с. 12].

Висновки і пропозиції. Отже, у ході дослідження раннього періоду розвитку системи освіти корінних жителів Канади, що тривав від найдавніших часів до приходу європейців у XVII ст., було з'ясовано, що традиційна освіта корінних жителів – це система емпіричних та педагогічних знань, засобів, принципів, умінь і навичок, сформованих корінними жителями Канади у доколоніальний період, що базувалась на етнокультурних особливостях корінних народів та застосовувалась ними у процесі навчання і виховання підростаючих поколінь. Оскільки люди нагромаджували різноманітні знання шляхом набуття життєвого досвіду у процесі власної трудової діяльності, освітніх закладів не існувало, навчання було не структурованим, а традиційна освіта корінних народів Канади була інформальною.

До перспективних напрямів подальших досліджень відносимо специфіку розвитку освіти корінних народів у колоніальний період.

Список літератури:

1. Волошин О. Педагогічні принципи та їх роль у формуванні валеологічної освіти на західноукраїнських землях 1918-1939 рр. / О. Волошин // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2010. – Вип. 4. – С. 12-15.
2. Левчук Л. Історія світової культури. Культурні регіони / Л. Левчук. – Київ: Либідь, 2000. – 520 с.
3. Лузан П. Історія педагогіки та освіти в Україні: навч. Посібник / П. Лузан, О. Васюк. – К.: ДАККіМ, 2010. – 296 с.
4. Battiste M. Indigenous Knowledge and Pedagogy in First Nations Education: a Literature Review with Recommendations / M. Battiste. – Ottawa, ON: National Working Group on Education, 2002. – 69 p.
5. Battiste M. Protecting Indigenous Knowledge and Heritage: A Global Challenge / M. Battiste, J. Henderson. – Saskatoon: Purich Press, 2000. – 336 p.
6. Bercuson D. Before Canada: First Nations and First Contacts. Prehistory – 1583 / D. Bercuson, S. Nelson. – Philadelphia: mason Crest Publishers, 2006. – 87 p.
7. Friesen J. Aboriginal Education in Canada: A Plea for Integration / J. Friesen, V. Friesen. – Calgary: Detselig Enterprises, Ltd, 2002. – 168 p.
8. Integrating Aboriginal Perspectives into Curricula. – Manitoba Education and Youth, 2003. – 71 p.
9. Kirkness V. Aboriginal Peoples and Tertiary Education in Canada: Institutional Responses / V. Kirkness // The London Journal of Canadian Studies. – 1995. – Vol. 11. – P. 28-40.
10. Lickers H. Aboriginal traditional Knowledge: Another Source of Information for Species at Risk / H. Lickers. – A Report prepared for the Ontario Ministry of Natural Resources. – 2008. – 56 p.
11. McGregor D. Water Quality in the Province of Ontario: An Aboriginal Knowledge Perspective / D. McGregor, S. Whitaker. – A report prepared for the Ciefs of Ontario. – 2001. – 64 p.
12. McGregor L. Ontario first nations Perspectives on Traditional Knowledge: a diagnostic and Discussion Paper / L. McGregor. – Toronto, ON: Ciefs of Ontario, 2009. – 35 p.
13. Miller J. Shingwauk's Vision: A History of Native Residential Schools / J. Miller. – Toronto: University of Toronto Press. – 1997. – 254 p.
14. Neegan E. Excuse me: Who Are the First Peoples of Canada? A Historical Analysis of Aboriginal Education Then and Now / E. Neegan // International Journal of Inclusive Education. – January-March, 2005. – Vol. 9. – № 1. – P. 3-15.
15. Our Way is A Valid Way / Western and Northern Canadian Protocol. – Manitoba Education, 2000. – 122 p.
16. The Canadian Identity / ed. by D. Wells. – Calgary: Weigl Educational Publishers Ltd, 2004. – 48 p.

Запотична М.І.

Национальный университет «Львовская политехника»

ХАРАКТЕРИСТИКА ТРАДИЦИОННОГО ОБРАЗОВАНИЯ КОРЕННЫХ НАРОДОВ КАНАДЫ

Аннотация

В статье рассматривается проблема исследования характерных особенностей традиционного образования коренных народов Канады. Проанализирована научно-педагогическая литература, которая освещает отдельные аспекты проблемы исследования, а также дана характеристика концепции традиционного образования коренных жителей Канады.

Ключевые слова: Канада, коренные народы, образование, традиционное образования, обучение и воспитание.

Zapotichna M.I.

Lviv Polytechnic National University

THE CHARACTERISTIC OF TRADITIONAL EDUCATION OF ABORIGINAL PEOPLES OF CANADA

Summary

In the article the problem of characteristic features of traditional education of aboriginal peoples in Canada have been researched. The analysis of scientific and pedagogical literature which highlights the separate aspects of the problem under research has been conducted, and characteristic of the traditional education concept of aboriginal peoples in Canada has been presented.

Keywords: Canada, aboriginal peoples, education, traditional education, teaching and bringing up.